

van, melyet félhold alakú vonalak körítenek. A félhold és a kör közötti üres részeket pontokból csinált vonalak töltik ki. Körül a szélen betűket utánzó jelek váltakoznak, melyek között az A két ízben felismerhetően előfordul. A temetkezés korát Salamon C. N. H. I. 22. pénze állapítja meg.

Még egy temető került ásóm alá. Itt eléggé friss csontok voltak háboríthatatlan állapotban, sűrűn egymásra hányt halottak maradványai gyanánt. Valószínűleg a török harczok elesettjeinek egy része fekszik itt.

Mocsáry Szécsény váráról írva ezeket mondja: Ugyanazon esztendőről (1562) még ezeket is olvassuk röviden: «Joannes Balassa a Tursis profligatur est, et J. Basico ad Sechen et etiam ciruter 5000 hominum caera.» Ezek itten Szent-György hegyén temetettek el, mely hely mintegy 40 év előtt elásatott kincstalálás reményében némely kíváncsi emberek által, a kik azonban embercsontnál egyebet nem találtak.¹ A krónikás hírek sokszor nagyítanak s valószínű, hogy a Balassa ütközetében is kevesebb volt az elhullottak száma, mint a mennyi fel van jegyezve. Ma már különben meg nem állapítható, hogy az egymásra hányt csontvázak hány embernek földi maradványai, de a terület, a melyen fekszenek, nem elég nagy hozzá, hogy nagyszámú harcosokat temethettek volna el rajta. Kétségtől azonban a Mocsáry feljegyzése helyességét igazolja, hogy rendszertelenül összehalmozva, minden melléklet nélkül fekszenek egy rakáson újabb korbóli halottak, a kik az általános benyomás szerint is csatában elhullottak benyomását keltik. Aligha igazságos tehát Pintér helyreigazítása, a ki a néhány általa feltalált Árpádkori sírt gondolva a tetőn levő összes temetkezésnek, hibáztatja a Mocsáry fenti feljegyzését, «a mely állítást a szűk látkörűek ma sem képesek fejükből kiverni, pedig ime II. Béla pénze tanuskodik arról, hogy a Szt-György-hegyen már a XI. század folyamán természetes halállal kimúltak porlanak».²

Nem hagyhatom megemlítés nélkül még, hogy egy jókora kútnak megfelelő kerületű helyen mintegy 6 méter mélységig leástak embereim, a nélkül, hogy a hányott föld kifogyott volna. A szükséges eszközök hiányában kénytelen voltam a további leásással felhagyni, nem felejtve el a szándékot, hogy alkalomadtán e helyen ismét ásatni fogok. *Dr. Nyáry Albert báró.*

PANNONIAI FELIRATOS EMLÉKEK.

(Második közlemény).³

II. Pusztá-Somodori köemlékek. 1905. évi május havában Remenyik Károly úr, Metternich Sándor herczegnő biai uradalmi felügyelőjének szíves tudósítása folytán múzeumunk arról értesült, hogy Somodor-Pusztán, Metternich herczegnőnek az ő felügyelete alá tartozó egyik uradalmán szántás közben néhány köemlékre bukkantak, a melyeket szívesen engednek át a M. N.

¹ Mocsáry: Nógrád vm. Ism. III. 154.

² Pintér S. Arch. Ért. VIII. 432. h. f.

³ Az első közleményt lásd 140—151. l.

Múzeumnak. A múzeum örömmel fogadta a jó hirt és engedélyt kért arra, hogy a lelhelyen archæologiai ásatásokat folytathasson. Ebbe készségesen beleegyezett a herczegnő, de a vetési viszonyokra való tekintettel az ásatások csak őszszel kezdődtek. A N. Múzeum részéről megbízatván az ásatás vezetésével 76 sírt bontattam fel és ez alkalomból sírleletek érdekes sora került napfényre. Különös figyelmet érdemelnek az itt lelt kőemlékek; mind megannyi a legrégibb pannoniai kőemlékekhez tartozik.

1. Az első emlék, a melylyel foglalkozunk, sírkő, a melyet Lafitus állítatott kilenczvenéves korában elhalt anyjának Vinedia Germana-nak. A négy-soros felirat, a mely erről tudósít, ekképen hangzik:

VINEDIA	Vinedia
CERWAA	Germana a[n](norum)
LXXXXLAFIT	LXXXX Lafitu(s)
F T P	f(ilius) t(itulum) p(osuit)

Az emlékmű (magassága = 2.42 m., szélessége = 53 cm., vastagsága = 20 cm.) egy a Kr. u. IV. századból való kőszírhosszoldalát képezte és így — a mint ez különben is felismerhető — egy sokkal korábbi nemzedéknek az alkotása. Szövegezése (v. ö. Hampel József: A nemzeti múzeum legrégebbi pannoniai sírtáblái 43—44. l.; u. o. 23. tábla 36. sz.) régi korba utalja az emléket. A Venedia név egyike a legritkábbaknak; a C. I. L. III.-ban csak egy helyen található, még pedig a 2963. sz. alatt. Egyébképen a Germana cognomen sem fordul elő valami túlságosan gyakran.

A kő — sajna — több helyütt sérült, de mind a felirat, mind a felső mézőn elhelyezett dombormű, a mely a holdsarlót a fölötte álló napkoronggal ábrázolja, meglehetősen jó állapotban van. A dombormű fölötte emlékeztet több a M. N. Múzeum éremtárában őrzött érem hátlapján levő ábrázolásra (v. ö. Gohl Ödön, Szarmata érmek a római császárság korából; Num. Közöny III., külön lenyomat 8. l.). Emlékkövünk domborművéhez legközelebb állanak a Gohl által közzétett 13. és 14. sz. érmek. Ezek egyike (a 13. számú) Pécskán (Arad m.) találtatott, míg a másik lelhelye, ép úgy mint a többi érem legnagyobb része, ismeretlen.

2. Ugyanily motívumot ábrázol Madena-nak Lascius leányának Somodoron lelt sírköve, a melyből megtudjuk, hogy Madena hatvanéves korában elköltözött az élők sorából. Az ötsoros felirat a következő:

MADENA	Madena
LASCI·F	Lasci f(ilia)
AN·LX·H	an(norum) LX h(ic)
SIT EST·F	sit(a) est f(ilius)
P·T·M·	p(osuit) t(itulum) m(emoriae)

Már a felirat szövegezése mutatja, hogy a Kr. u. I. századból való. A D(is) M(anibus) formula hiányzik; az elhunyt nevét nominativusban, az apát genitivusban közli, utána következik a kor jelzése genitivusban és megtartja a

A kő méretei: h. = 122 cm., sz. = 63 cm., v. = 12 cm.

6. A hatodik emlék szabálytalanul faragott kő, a mely előlapjának jobb oldalán felülről lefelé menő irányban a következő feliratot tartalmazza:

OVINTO.

A kősrí rejtoldalát alkotta és a következő méretekké bir: h. = 146 cm., sz. = 52 cm., v. = 17 cm.

III. Csákberényi emlékkövek. (Fejér m.). Pár hónappal ezelőtt (l. Arch. Ért. XXVI. 46. l.) volt szerencsém e folyóirat olvasóinak a figyelmét Csákberény határában lelt három kőemlékre fordítani, a melyekkel tavaly októberben dr. Szőke Károly, csákberényi uradalmi és körorvos úr gazdagította múzeumainkat. Gróf Meran Jánosné, szül. Lamberg grófnő nemeslelkűsége folytán, a ki a csákberényi vadászkastélyában őrzött, e vidéken lelt tárgyakból álló gazdag gyűjteményét ajándékozta múzeumunknak, ez intézet kőemlékgyűjteménye három becses darabbal gyarapodott: egy domborműves és két feliratos emlékkövel.

a) E kövek egyike Joparius leányának a harminczéves korban elhalt Sibulla-nak a síremléke és a következő ötsoros felirattal bir:

SIBVLLA	Sibulla
IOPARI FII	Jopari fi[li]a
ANNORVM	annorum
XXX TITVLVS	XXX titulus
POSITVS	positus

A felirat fölött az elhalt domborműves képe medaillonszerű foglalványban két fölötté levő, egymással szembenálló, derékszög alakú idommal látható.

A kő méretei: m. = 225 cm., sz. = 59 cm., v. = 28 cm.

b) A másik kő Gaius, Nuldius fiának a sírköve, a ki 60 éves korban meghalt. Az emléket leánya Luba, Vimbrus felesége állította, a ki a felirat tartalma szerint a kőemlék felállítása idején már nem tartozott az élők sorába. Ötvenéves korban halt meg, de halála előtt megbizta férjét, hogy már rég elhalt atyjának nevében síremléket állíttasson. A nyolczsoros felirat így hangzik:

D M	D(is) M(anibus)
CAVVDI·FI	G(aius) Nuldi fi(lius)
AN· LX	an(norum) LX
LVBACOI	Luba co(n)i
VCE VIM	uge Vim
BRIF·LIA·	bri f[i]lia
AN·LFPAT	an(norum) L f(ecit) pat
RI	ri

Epigraphiai szempontból elég érdekességgel bír e kőemlék. Eltekintve attól, hogy oly nevekkél van dolgunk, a melyek még sehol sem fordultak elő, a kőemlék fogalmazása is fölötte sajátságos. Az utolsó szavakból f(ecit) patri kivehető, hogy sírkövet az elhaltnak egyik gyermeke állíttatta. A 6-ik sorban áll is a filia szó, a mely csak a 4-ik sorban álló Luba névre vonatkozhatik. Luba filia tehát a mondat alanya, a melyhez állítmányként f(ecit), részes tárgy-képen pedig patri járul. A 7-ik sorból azonban megtudjuk, hogy Luba ötven-éves korban meghalt és így a sírkő felállítása idején már nem tartozott az élők sorába. Megbizása értelmében és nevében tehát másnak kellett a követ állíttatnia és ez térje Vimbris volt. Co(n)iuge Vimbri helyett tehát a c(urante) Co(n)iuge Vimbri szavaknak kellene ott állaniok.

Feltűnő, hogy a 2-ik sorban álló filius nem a szokásos fil, hanem csak fi által van feltüntetve. De ez az eset nem elszigetelt. Erre nézve lásd C. I. L. III. 10950. és Arch. epigr. Mittheilung XI. 71. Itt S. Frankfurter egy 1879-ben Szárosván határában lelt és jelenleg a soproni múzeumban őrzött kőemléknek a feliratát közli; Valerius Natalis, Gaunius fiának a sírköve ez és rajta a GAVNI · FI · szavak olvashatók.

A CONIVGE helyetti COIVGE sem meglepő; a C. I. L. III. 10299. sz. alatt egy feliratot közöl, a melyben CONIVX helyett COIVX áll. Három más esetben CONIUGI helyett COIVGI áll.

A fölirat fölött a holdsarló és alatta egymással szemben álló két derék-szögalakú idom van bevésve (v. ö. *Comumara* és *Nemoratta* síremlékeit; Hampel József, a Nem. Múzeum legrégebb pannoniai sírtáblái. XX. tábla. 34. és 35. sz.).

A kő méretei: m. = 156 cm., sz. = 57 cm., v. = 28 cm.

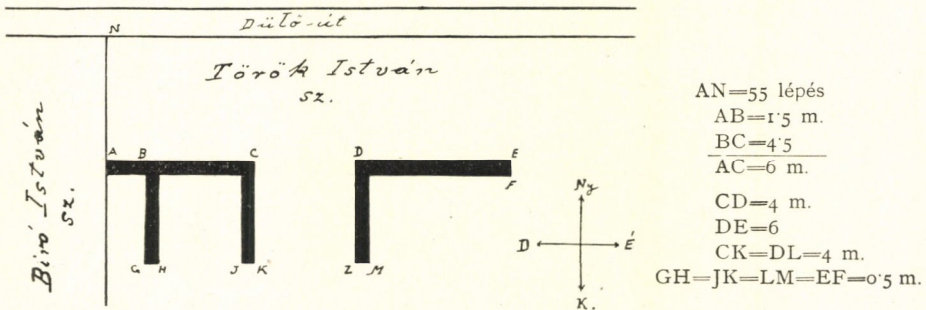
c) Folyó évi szeptember havában Török István földjén eszközölt ásítás alkalmával egy épület alapfalainak a maradványaira bukkantam. Az egyik szögletben oltárkö állott a következő méretekkel: m. = 90 cm., sz. = 36 cm., v. = 30 cm. Az oltárt Aelius Dasius kiszolgált katona szentelte Juppiter-nek. Rajta az alábbi hatsoros felirat olvasható:

D O M	D(eo) o(ptimo) m(aximo)
AEIVS · DA	Ael(i)us Da
SIVS · VETE	s(i)us vete
RAIVS	ranus
VTVM LBES	v(o)tum l(i)be(n)s
S O L I	sol(v)i(t)

A Deus Optimus Maximus bizonyára csak Juppiter lehet, hiszen az O. M. mellékjelzők, a melyek által a Deus-t = «istent» nemcsak mint a legjobb és legnagyobb istent, hanem inkább mint a legelsőt és legkiválóbbat az istenek között jelölték (G. Wissowa, Religion u. Kultus der Römer 110.), csak Juppiter-re vonatkozhatók.

Az írás jellege ugyanaz mint az előbb említettem két csákberényi kővön, s e szerint ugyanazon korba lehet helyezni, m. p. a Kr. u. második századba. Hiszen épen az a criterium, a mely az első századbéli pannoniai síremlékeket jellemzi (l. Hampel József, A nemzeti múzeum legrégibb pannoniai sirtáblái), t. i. a h(ic) s(itus) e(st) formula mind a két sírkövön hiányzik; a D(is) M(ani-bus) dedicatio, a melynek használata a II. században általánossá vált, meg van a második csákberényi kővön. De a mondatszerkesztés — legalább az elsőt — oly jellemző, hogy a tárgyalt emlékeket mindenesetre a korai barbár síremlékek közé kell sorozni. Ezt mutatja az elhúnyt nevének nominativusa, a mely után az apai név következik és a kor jelzésének genitivusa.

Az épület helyrajza, a melynek egyik szögletében az oltárkö felszínre került, a következő:

A fenti oltárkö A mellett jutott napfényre.

d) Említendő még azon domborműves kőemlék, a mely a csákberényi kastélykertben állott. Négyoldalú kőducz, a melynek magassága = 87 cm., szélessége = 34 cm., vastagsága = 30 cm. Egyik oldalán fölül félköríves fülkében *Attis* van ábrázolva, a kinek fejét phrygiai süveg fűdi; testét pedig tunica és a vállhoz erősített chlamys borítja. Bal kezével fejét támasztja olyképen, hogy a kar könyöke a jobb kezében tartott bot felső végén nyugszik. A kő tehát valószínűleg egy kőkoporsó valamely oldalának alkatrésze volt.

IV. *Tatabányai* (Komárom m.) *kőemlékek*. Folyó évi márczius hó 1-én dr. Bajkal úr, a Magyar általános köszénbánya r. t. ügyésze, azt a hírt hozta a M. N. Múzeumba, hogy Tatabányán a vasuti őrház tőszomszédságában földmunkálatok alkalmával római sírra bukkantak, a melynek oldalai és fedele római feliratos kövekből állottak és a melyben néhány igen értékes tárgyat is találtak. Még ugyanazon a napon a múzeum megbízásából a lelhelyre utaztam, a hol jelenlétemben még egy második sírt is bontottak fel, a melyet ugyancsak föliratos kövek borították. Összesen 10 volt a kövek száma, a melyek közül azonban három nem volt egyéb, mint folytatása más három kőnek. A sírlelet a Kr. u. IV. évszázadból való, úgy hogy a föliratos kőemlékek, a melyek a sír falait alkották, mindenesetre korábbi idejűek. A rajtuk észlelhető ismérvekből következtetve * a II. század végéről, ill. a III. század elejéről datálódnak.

* Klinkenberg, Die röm. Grabdenkmäler Köln's. Bonner Jahrbücher 1902 — Weynand, Form u. Dekoration der röm. Grabsteine im Rheinlande im 1. Jahrh. — u. o. Hampel J. A nemz. múz. legrégibb pannoniai sirtáblái 1906.

1. A 239 cm. magas, 85 cm. széles és 24 cm. vastag mészkőből készült kőtábla a felső szélén Medusa fejével díszített orommal van koronázva, a melynek két alsó szögén hegyesen meredő és kifaragott delphinnel díszített fül emelkedik. Alatta és oldalain oszlopokkal szegélyezett fülkében egy férfi mellképe van ábrázolva, a ki balkezében valamely tekercset visz, míg jobbját összeszorított ökölben, de kinyújtott mutatóujjal mellén tartja. Egy 28 cm. széles lécz, a melyen a 11 cm. magas D M betűk állanak, választja el az ábrázolást az alatta levő feliratos mezőtől. A felirat így szól:

D	M	D(is) m(anibus)
AEL · IVSTINO · LIB ·		Ael(io) Iustino Lib(rario)
LEG LEG I ADI · STIP ·		Leg(ati) Leg(ionis) I adi(utricis) stip(endiorum)
V · QVI · VIXIT · NN ·		V qui vixit ann(is)
XXV · DECED · EXP ·		XXV deced(it) exp(editione)
DACISCA · HÆRÆDES		Dacisca heredes
AEL · CLAUDINI · POS		Ael(ii) Claudiani pos(uerunt)

Ez tehát *Aelius Iustinus* sírköve, a ki a legio I adiutrix-ban a *librarius legati* katonarangot viselte és szolgálatának 5. évében, a dákok elleni hadjáraton életének 25. évében meghalt. A *librarii* a hivatalnokok osztályához tartoztak ép úgy, mint a notarii, exceptores, codicillarii, stb. V. ö. ezzel: *librarius leg(ati) leg(ionis) II ad(utricis) C. I. L. III. 3538*. (Marquardt, Röm. Staatsverwaltung II (1876) 532). A sírkövet *Aelius Claudianus* örökösei állították.

Az által, hogy a szövegben e szavak állanak: *deced(it) exp(editione) Dacisca*, abban a helyzetben vagyunk, hogy a kő felállításának idejét pontosabban meghatározhatjuk. Daciáról tudjuk (Handbuch der klass. Alterthums-wiss. IV. 662), hogy 107-ben Kr. sz. u. Traján, a kinek dáciai hadjáratainak elseje 101—102-ig, második 104—107-ig tartott, tette császári provinciává; Hadrian (uralk. 117—138) Dáciát *Dacia superioir-ra* és *Dacia inferioir-ra* osztotta. Utóda Titus Antoninus Pius (138—161) a dákok lázadását leverte és Marcus Aurelius (161—180) 3 részre szakította: *Dacia Porolissensis-ra*, *Dacia Apulensis-re* és *Dacia Maluensis-re*. Commodus alatt (180—192) háború tört ki Dacia határainál, a mely a 182—183. évekbe teendő, a mikor Commodus ötödször, ill. hatodszor imperator lett (v. ö. O. Tocilescu, Arch. epigr. Mitth. 1879. p. 41), 274-ben Aurelianus császár visszavonta a római legiókat Daciából és az Al-Duna jobb partján Dacia ripensis-t alapította.

Miután pedig — mint azt a fölírat szövege is tanúsítja, a (*D(is) M(anibus)* szavak fenforgása, a *h(ic) s(itus) e(st)* hiánya, az elhalt nevének dativusban állása stb.) — a felirat mindenestre Trajánusnál későbbi korból való, úgy az itt említett *exp(editio) Dacisca* csak Antoninus Pius, ill. Commodus alatt történhetett és így a kőemlék felállításának az ideje a 138. és 182. év Kr. sz. u. teendő.

Igaz ugyan, hogy Caracalla-nak (uralk. 211—217) és Maximinus-nak (235—238) is voltak harczai a dákokkal és így lehetséges volna ezt az emléket

ebből az időből származtatni, azonban a feliratban előforduló két név (mindkettőnek az előneve, úgy az elhunyté, mint a kő felállítójáé, Aelius), arra a feltevésre kényszerítenek, hogy az elhunyt Hadrianus korában született és a föliratban említett dáciai hadjárat az Antoninus Pius idejében levert dáciai lázadásra vonatkozik.

Egy, a kő alsó szélén bevésett kalapács a foglalkozásra látszik vonatkozni, a melyet az elhunyt katonai szolgálatba lépése előtt folytatott.

2. Egy 166 cm. magas, 80 cm. széles és 25 cm. vastag mészkőből készült kőemlék Aurelius Germanius-nak (a Trajanus alapította Cohors I Vlpia Pannoniorum egyik katonájának) és unokájának, Victorinus-nak a sírköve, a melyet Aurelia Surillia, Firmanus testvére állíttatott. A kő a közepén ketté van hasítva és pedig a felirat első soránál. A szöveg így hangzik :

D	M	
ΛVR GERMANIV		D(is) m(anibus)
S MIL COH I VLP A		Aur(elius) Germaniu
NNVNIO RV M ET		s mil(es) coh(ortis) I Ulp(iae) Pa
VICIORINVS NEPOS		nnuniorum et
EIVS AVRELA SVRILLI		Victorinus nepos
SOROR FIRMANI FVC		eius Aurelia Surilli (filia)
IENDVM CVRAVIT		soror Firmani fuc
		iendum curavit.

Epigraphiai szempontból említendő, hogy 1. a második és harmadik sorban MIL COH I VLP PANNONIORVM, azaz: mil(es) coh(ortis) I Vlp(iae) Pannoniorum helyett MIL COH I VLP PANNVNIO RV M áll; 2. a 4. sorban VICTORINVS helyett áll: VICIORINVS és végre 3. FVC IENDVM helyett olvasd: FACIENDVM. Feltűnő, hogy sem szolgálati éveinek a száma, sem elért életkora nincsen feltüntetve.

Külső alakját tekintve, a kő hasonló az előbbihez, mert ezt is háromszögű orom koronázza, a melynek két alsó szögén hegyesen meredő fül emelkedik. Alatta mélyített négyszögalakú fülkében, melyet mind a négy oldalán síma párkány bekerít, 2 mellkép (jobbra egy férfié, balra egy asszonyé) van ábrázolva. Az alsó párkányon, a mely egyszersmind a kőtábla felső domborműves részét az alsó feliratos mezőtől elválasztja, a D M betűk állanak.

3. A harmadik kő, a melyet szemügyre veszünk, egy hosszúnégyszögű mészkőből készült sírtábla, a mely alsó részével a földben állott, most azonban ketté van törve. Az előlap két részre oszlik. A felső rész pillérektől megtámasztott orom alatti mezőben hat mellképet ábrázol. Az ormot, a melynek hajló oldalai párkányosak s a párkányon belül széles lécz van, Medusa feje díszíti; mindkét hajló oldala fölötti derékszögű sarkmezőben delphin van ábrázolva. Egy 30 cm. széles lécz, a melybe a 12 cm. magas D M betűk vannak bevésve, a kőtábla felső mezejét választja el az alatta levő feliratos mezőtől, a melyet pálczából és léczből alakult keret szegélyez; a keret körül párkány fut, a melynek két függélyes oldalán borostyáninda vonul végig a beke-

retelt téren. Az írásos tábla alatti téren díszedény van ábrázolva, a melynek felső nyílásából jobbra-balra röpkényinda hajlik ki- és lefelé.

A törés, a mely a követ két részre osztja, a felirat 3. sora alatt foglal helyet. A két rész a sírban elkülönítve volt egymástól; a felső, domborműves mellképekkel díszített rész a kelet—nyugoti irányú sír északi hosszoldalát, alsó töredéke pedig a déli hosszoldalát képezte. A törés helyén mindkét darab tompított és — mint ez a szövegből is kitűnik — inkább valószínű, hogy itt volt a felirat 4. sora, a mely P. Aelius Victorinus életkorát tartalmazta.

A felirat a következő:

D	M
P · AELIO · VICTO RINO · · DVPLARIO LEG · I · AD · N̄ · STIP · XXI ·	PACATÆ · CON · PIEN̄ · E · Æ LIIS · PACATO · E · DOMITI NO · E · VICTORNAE · E · VICTOR · FL · P · AVR · GNILIS · DVCATV S · S · SECVNDVS · HERES · EX · TES TAMENTO · FACIVNDVM · CVRAVIT

D(is) m(anibus)

P(ublio) Aelio Victo

rino duplario

Leg(ionis) I ad(iutricis) Ant(oniniana) stip(endiorum) XXI

[vixit ann(is) /// et Ael(iae)]

Pacatae con(iugi) pient(issimae) et Ae

liis Pacato et Domiti

ano et Victorianae et Victori

filiis P(ublius) Aur(elius) G(e)ni(a)lis educat[u]

s s(uus) secundus heres ex tes

tamento faciundum curavit.

A feliratban első helyen említett *P. Aelius Victorinus* duplarius, azaz kettős zsoldot húzó katona volt az I. segédlegiónál, a mely az *Antoniniana* melléknevet viselte. A duplarius czíme nem volt tisztséggel egybekapcsolva, hanem csak kedvezményül szolgált különös érdemek megjutalmazására. A duplarius nem tartozott a hadsereg tisztjei közé (Marquardt, Röm. Staatsverwaltung II. 526 és 541). Felesége, *Pacata* (különben igen gyakori név) ugyancsak ábrázolva van a kőtábla felső, domborműves részében. Az emlék, a melynek felállítója *Publius Aurelius Genialis* volt, még 4 gyermeknek: *Pacatus*-nak, *Domitianus*-nak, *Victoriana*-nak és *Victor*-nak, a kik mindannyian — mint ez a PACATO szót megelőző ÆLIIS-ből is kitűnik — az Ælius illetőleg Ælia előnevet viseltek, szolgált sírkövül. Érdekes a sírkő felállítójának P. Aur. Genialis-nak a viszonya a feliratban nevezett családfőhez, P. Aelius Victorinus-

hoz. Ő az *educatus suus*, azaz a felneveltje volt. Gyermekének a halála után P. Ael. Victorinus t. i. gyermektelenül és egyenes örökösök nélkül élt; magához vette tehát P. Aur. Genialis-t, felnevelte és örökösévé is tette; innen e megjelölés *secundus heres* is.

A kő méretei: magassága = 284 cm., (m. p. felső töredéke = 162 cm., alsó töredéke = 122 cm.), szélessége = 100 cm., vastagsága = 25 cm.

4. Igen érdekes darab *M. Aurelius Avitianus*-nak a sírköve, a ki a legio I adiutrix-ban szolgált és katonáskodásának XI. évében XXXI. éves korában elhunyt.

2'37 m. magas, 92 cm. széles és 21 cm. vastag mészkőből készült hossz-négyszögű kőtábla, a melynek felső fülkeszerűen bemélyített mezéjében, a melyet mindkét oldalán féloszloppal diszített párkány szegélyez, az elhunytat az ő katonai rangját jelző módon legionariusként ábrázolták.

Szemközt áll; baljában lándzsát (pilum-ot) és a római gyalogság hosszúdad pajzsát (scutum-ot), jobbában pedig tekercest tart. Ruházatát szoros tunica, öv (singulum) és tekerceses ránczokba csavart nyakkendő képezi. A képes mezőt háromszögű orom koronázza, a melynek közepét Medusa-feje diszíti; a két hajló oldala fölötti derékszögű sarkmezőben palmetta és delphin vannak ábrázolva.

A kő alsó felét az írásra szolgáló mező foglalja el, a melyet léczből megpálczából alakított keret szegélyez. A fölírat így szól:

1.	D M	D(is) m(anibus)
	M · AVR · AVITIANVS	M(arcus) Aur(elius) Avitianus
	MILIS · LEG I AD · MILIT	miles leg(ionis) I ad(iutricis) militavit
	NN · XI · VIXI · ANNIS	ann(is) XI vixi(t) annis
5.	D · P · S · F · AUREA ≡ ≡ ≡	d(e) p(ecunia) s(ua) f(ecit) Aurelia(nus)
	XXXI · E · FLAGEMELLIA	XXXI et Fla(via) Gemellia
	MATER ÆIVS · M · AVR	mater eius M(arcus) Aur(elius)
	GENIALIS · SECVNDVS	Genialis secundus
9.	AERLS · F · C ·	heres f(aciendum) c(uravit)

De nemcsak a legionariust, M. Aur. Avitianus-t, hanem az anyját *Flavia Gemella*-t is tisztelték ez emlékekkel. EIVS helyett ÆIVS áll, a mi egyébképen nem lephet meg bennünket, mert ez egy igen gyakori íráshiba, így pl. egy Torma Károly által az «Arch. epigr. Mittheilungen»-ben 1880. évf. 131. oldalán és a C. I. L. III.-ban 907. sz. a. közzétett felirat 8. sorában ugyancsak EIVS helyett ÆIVS áll.

Egyébiránt ez nem az egyedüli hiba, mert MILES helyett MILIS van bevésve (2. sor) és VIXIT helyett csak VIXI; SECVNDVS HERES helyett is SECVNDVS AERLS áll.

Említendő, hogy a 4. és 5. sor között egy kis mondat van beszúrva, a mely a szöveg többi részével semminemű kapcsolatban nem áll és csak az egész felirat elkészítése után lett betoldva. Meg kell még jegyeznem, hogy a nevezett betűk — épen azért, mert későbbi toldások — sokkal kisebbek, mint

a szöveg többi betűi és miután sok tekintetben sértettek is, nem egész határozottsággal olvashatók.

5. Az a hossznegyszögű kőtábla, a melyet a következőkben ismertetni kívánunk, sem bir csekély érdekességgel, ámbár a felirat oly annyira van megsérteve, hogy olvashatatlan és így legalább ez idő szerint nem mondhatok róla semmi bizonyosat. A domborművek két részre oszlnak. A 225 cm. magas, 75 cm. széles és 26 cm. vastag kőtábla felső mezejében férfinak a képmása látható, a ki baljában tekercset fog, jobbját pedig a mellén tartva mutatóujjával a tekercsre mutatni látszik. Tőle oldalt nőnek a térdképe foglal helyet; fején mythraszerű sapka vehető észre, a melyről hátul lecsüng a fátyolos kendő. A képes mező fülkáját síma párkány határolja. Az alatta levő domborművön egy háromlábú asztal (tripos) és feléje forduló ifjú van ábrázolva, ezenkívül még egy bal felé haladó ló, valamint mellette egy férfi (inas?), a ki a ló kantárait kezével tartja.

Ez alatt következik a feliratos mező, a melynek fölirata azonban oly rossz állapotú, hogy tisztára olvashatatlan. Csak a feliratos mezőt bekerítő párkány felső részén álló D M betűk és még egynéhány más összefüggés nélküli betű ismerhetők fel. Talán sikerül később jobb világítás mellett nagyobb eredményhez jutnunk.

6. A hatodik emlék egy sírkőnek 170 cm. magas és 98 cm. széles töredéke, a mennyiben a feliratból még 4 sor van meg. A szöveg ez:

D	M	D(is) m(anibus)
ADMONI ≡		Admoni[a]
CARACONIS		Caraconis
ANOS XXXVI		annos XXXVI

Az írást keret foglalja körül, melyet síma párkány szegélyez. A felső részen, a mely párkány által van elválasztva az alsó résztől, párkányokkal határolt fülkében három mellkép van ábrázolva: egy férfi, egy asszony mithra-szerű sapkával a fején és közöttük egy gyermek, a ki valamely tárgyat tart a kezében.

A hossznegyszögű kőtábla felső szélét három oroslánfej díszíti.

7. Végül még egy sírkőtöredékről kell megemlékeznünk, a melynek magassága 168 cm., szélessége 93 cm., vastagsága 26 cm. Első tekintetre úgy látszik, mintha ez a kőtábla az előbbi folytatása volna, az egyes méreteknek közelebbi megfigyelése azonban mutatja, hogy ez lehetetlen. A míg az előbbi kő a törés helyén 98 cm. széles és 20 cm. vastag, addig ez ugyanott 93 cm.-nyi szélességgel és 26 cm.-nyi vastagsággal bir. Az előlapon két részt kell megkülönböztetni: az iratos mezőt és az alatta levő domborművet. Az iratos mezőt erősebb és vékonyabb pálczából alakított keret foglalja körül, a melyet síma párkány szegélyez. A dombormű hosszúkas fülkében egy jobbra száguldó lovast ábrázol. A háromsoros felirat így hangzik:

CONIVGIEVS	coniugi e(i)us
ABASCANIVS	Abascanius
BENEMER POS	benemer(enti) pos(uit)

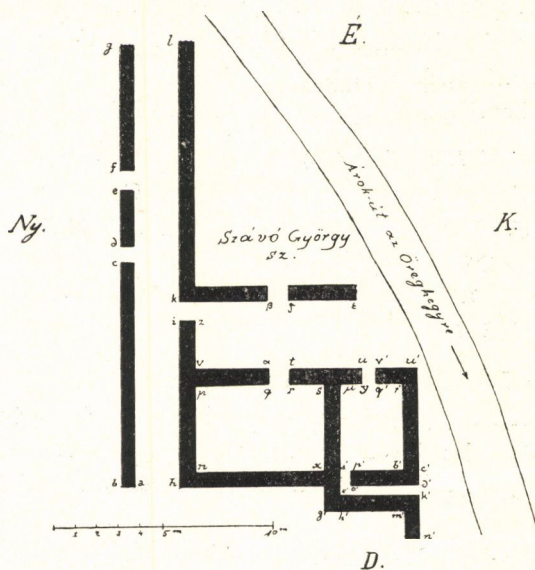
Töredéke ez tehát annak a sírkőnek, a melyet *Abascanius* állíttatott feleségének.

B) **Bélyeges téglák, cserepek és agyagtárgyak.** Bélyeges téglákban is gazdag eredményt nyújtottak a múlt évi ásatások. Már márczius havában történt hivatalos kiküldetésem alkalmával téglasírra bukkantam, a melynek egyes téglái az APIOVINI (Apii Jovini) bélyeget viselték; más téglákon a LEG II ADI azaz legio secunda adiutrix volt olvasható. (V. ö. Arch. Értesítő XXVI. 1906. 156. l.) Hogy mily fontossággal bírnak néha ezek a különben jelentéktelen római korabeli maradványok a tudományos kutatásra nézve, azt kevéssel ezelőtt Hampel «Intercisa emlékei» című értekezésében (Arch. Ért. XXVI. 1906. 222. s. köv. l.) közelebbről kifejtette. Így pl. csak bélyeges téglák alapján tudjuk, hogy azok a csapatok közt, a melyek Dunapentelén táborot ütöttek, a Cohors VII. Breucorum is volt. Az utolsó ásatások is (az Öreghegy északi részén, a Kálvária tőzszomszédságában, Szávó György szántóföldjén) több bélyeges téglát juttattak napfényre, a melyek a Cohors VII. Breucorum ittletéről szólnak. Különböző köemlékekből tudjuk, hogy a Cohors miliaria Hemesenorum «Hadrianus ideje óta itt volt s azután századokon át itt is maradt». (V. ö. Hampel id. ért. Arch. Ért. XXVI. 223. l.) És most több bélyeges téglát hoztam a múzeumba, a melyeken COH (∞) HEM olvasható. Különféle, bélyeggel ellátott mécsesek és terra sigillata edénytöredékek is kerültek felszínre.

I. E tekintetben a leggazdagabb eredményt nyújtotta Szávó György szántóföldje. Szándékom volt ugyan nem itt, hanem Vörös József szántóföldjén ásatni, miután itt a meglehetősen magas, keleten lejtősen a Duna felé leszálló dombkopályon, a mely nemcsak a Duna-medence nagy részére, hanem a jobb parttól messze elhuzódó síkságra is tiszta kilátást engedett s így már természetadta fekvésénél fogva is hivatva volt arra, hogy a Duna jobb partján végig húzódó birodalmi határnak fontos pontja legyen, az egykori római castrumot, a melynek egyes nyomai úgyszólván még felismerhetők, reményeltem esetleg feltárhatni. Másrészt e szántóföld közelében néhány évvel ezelőtt magánosok részéről ásatások eszközöltettek, a melyek ha nem is szolgáltak tudományos céloknak (igen jellemző Hampel megjegyzése Arch. Ért. XXVI. 250. l. 6. sor), mégis a legfontosabb emlékek egész sorozatát juttatták felszínre. (V. ö. Arch. Ért. XXV. 222—234. l.) Hogy tehát a Vörös szántóföldje ne essék áldozatul esetleges magánvállalkozásoknak, a múzeum érdekében e helyen ásatást kívántam vezetni. Ez azonban ez alkalommal lehetetlen volt, mert a földjén ültetett szőlővesszők még gyümölcsözők és így meg kellett elégednem a tulajdonosnak azzal a nyilatkozatával, hogy az ő földjén más, mint a M. N. Múzeum megbízottja nem fog ásatni. Ily körülmények között örömmel üdvözöltem Tiszuczky Károly, dunapentelei tanító, ama híradását, hogy nem messze a tervbe vett helytől van egy szántóföld, a melynek tulajdonosa Szávó György késznek mutatkozott ásatást megengedni.

Keskeny árokút vezet a posta-utczából fel a Kálvária-dombrára; innen jobbra kelet-nyugati irányban dülőút ágazik el és e sarokban (keletről a Kálváriához vezető árokút, délről a nevezett dülőút által határolva) Szávó György szántóföldje fekszik, a melynek északi, a falu felé huzódó fele lejtőforma eséssel bír.

Fent a magaslaton, és pedig 27 méternyire északra a dülőúttól, a mely Szávó földjét elválasztja a Szalai Györgyétől, kezdtem ásátásomat. És ime, már az első dél-északi irányban vezetett árok egy római korabeli épület nyomait juttatta napfényre. Az egészet feltárattam. Terve és méretei a következők:

- $ab = 0.60$ m.; $bc = 10.30$ m., $cd = 0.80$ m., $de = 2.30$ m., $ef = 1.00$ m.
 $fg = 6.00$ m. — $bg = 20.40$ m. — $ah = 2.00$ m.
 $hi = 7.50$ m., $ik = 1.00$ m., $kl = 12.00$ m.
 $nx = 6.00$ m., $np = xs = 4.00$ m., $pq = 3.40$ m., $qr = 1.00$ m.
 $rs = 1.60$ m.
 $a'b' = \mu\nu' = 3.00$ m., $a'\mu = b'\nu' = 4.00$ m.
 $a'p' = e'o' = 0.50$ m., $p'b' = 2.50$ m., $\mu y = 1.00$ m., $yq' = 0.80$ m.
 $q'r' = 1.20$ m.
 $n'k' = 2.00$ m., $k'd' = 0.50$ m., $d'u' = 5.20$ m.
 $u'v' = 1.80$ m., $v'u = q'y = 0.80$ m., $ut = 3.20$ m., $tx = qr = 1.00$ m.
 $av = pq = 3.40$ m. — $vz = 2.30$ m., $k\beta = 4.00$ m., $\beta\delta = 1.00$ m.
 $\delta\varepsilon = 3.20$ m.

Ezen épület törmelékéből különböző agyag-, csont-, vas- vagy bronzból készült római régiségek és IV. századbéli római bronzérmek kerültek napfényre különösen nagy számban pedig voltak képviselve római téglák, fedélcserépek és kuposcserépek, a melyek közül nem kevesebb mint 101 darab (és pedig 1 téglá, a melynek hossza 30 cm., szélessége 13 cm., vastagsága 60 cm., **AVRE** felirattal; 55 fedélcserép- és 45 kuposcserép-töredék) bélyeggel van ellátva. A mennyiben ezek tartalmuk vagy írásjellegük tekintetében különböznek egymástól, itt közöljük őket.

1. *A legio II. adiutrix* bélyegei. 7 darab fedélcserép-töredéken és 6 darab kuposcserép-töredéken (összesen tehát 13 cseréppéldányon) **LEG II AD** olvasható. Ez nem is annyira meglepőnek mint természetesnek tekintendő, miután több Dunapentelén lelt emlékfeliratból és ugyanott napfényre került bélyeges téglák

alapján már régóta tudjuk,* hogy «az Aquincumban állomásozó legio II. adiutrix sűrűbben küldött ide kisebb-nagyobb csapatokat». A *legutóbbi* időben Duna-penteléről a múzeumba került köemlékeken is e segédcsapatról több ízben van említés téve; így pl. azon a kőkoporsón, a melyet *Ael(ius) Ingenuilis vet(ernus) leg(ionis) II ad(iutricis)* felesége, *Claudia Monimosa*, számára rendelt (Arch. Ért. XXVI. 156. és C. I. L. III. 10320) és *M. Herennius Pudens* II. legio adiutrix-beli hadastyán síremlékén is (Arch. Ért. XXV. 230. 1.).

A bélyegek a következők:

a) Fedélcserepeken

LEG II AD (kétszer)
 LEG II A\
 LEG II AD
 /A II EGJ
 DA II EG/
 LEG ≡ ≡

b) Kúposcserepeken

LEG II AD (háromszor)
 LEG II AD
 DA II EGJ
 DA II G\

2. *A cohors VII. Breucorum* bélyegei. Ezt a cohort, a melynek neve legelőször egy a Kr. u. 95. évből való Domitiantól származó katonai okiraton fordul elő (Jos. Arneth: Zwölf röm. Militärdiplome, Nr. XI, p. 39, 40) egy kelta-pannoniai népből újonczták, a melynek székhelye a Száva mentén Bród körül volt.**

COH VII BR bélyegű cserepek már több ízben találtattak, így *Baracsban*, Fejérm. (C. I. L. III. 3757 d; Arch. Közlem. IV. 57 és u. o. VI. 165), *Batinán*, Baranyam. (C. I. L. III. 3757 c és u. o. 10668 c. — Arch. Közlem. VI. 165), *Duna-Szekcsőn* (C. I. L. III. 10668 d. — Arch. Ért. V. 38), *Eszéken* (C. I. L. III. 10668 b. — Arch. epigr. Mitth. III. 157), *Ó-Budán* (C. I. L. III. 3757 h és u. o. 3757 i. — Mittheil. der k. k. Centralcomm. II. 165 és u. o. II. 286) és *Paks* mellett (C. I. L. III. 10668 e); de ily nagy számban egy és ugyanazon a helyen eddigelé még nem kerültek napfényre. 37 fedélcserép e cohors bélyegével jutott felszínre a Szávó György szántóján feltárt épületmaradvány törmelékéből. 14 darabon a bélyeg teljesen sértetlen, a többi példányon ellenben egyik vagy másik betű hiányzik; így egy cserepen azt olvassuk: CO ≡ VII BR, két példányon /OH VII BR, egy másikon /OH VII BRC, továbbá /H VII BR (egyszer), COH VII B\ (négyyszer), COH VII\
 (hatszor), /VII BR (kétszer) és végre VII BRCOR (egyszer), /BR (kétszer), COH V/
 (kétszer) és /CORI| (egyszer).

3. Még feltűnőbb a *cohors miliaria Hemesenorum* bélyegével ellátott kúposcserepek nagy száma. Múzeumunk már egész sorozatát bírja azon emlékeknek, a melyeknek feliratából teljes bizonyossággal következtethetünk arra, hogy Dunapentelén, a római Intercisa nevű helységben lovas íjászoknak ezer főre menő csapatja székelt, a melynek legénységét eredetileg az *Antilibanon* északi lejtőjénél és az Orontes jobb partján fekvő syriai *Hemesa* városából újonczták.

* Hampel Arch. Ért. XXVI. 224. 1.

** Mittheilungen der k. k. Centralcommission II. (1857) 165 és 286. Ed. Freih. v. Sacken

Az utóbbi időben a múzeumba került ilyenemű köemlékek közül megemlíjtük a Dunapentelén Tiszuczky Károly szőlőjén (tehát nem messze a mostani ásatási helytől) lelt római sírkövet, a melyet (v. ö. Arch. Ért. XXV. 225. l.) *Germanius Valens*, a cohors miliaria Hemesenorum felállított. Ugyanonnan került ide egy római sarkophag feliratos oldalának egyik fele (v. ö. Arch. Értesítő 223. l.); ez volt *L. Aurelius Antoninus*nak, a cohors mil. Hemesenorum katonájának a koporsója. Ugyancsak itt találtatott az *Aelius Munatius*-nak állított sírkő, a ki a cohors mil. Hemesenorum nevű csapatban a *capsarius*-i rangot viselte (v. ö. Arch. Ért. XXV. 233. l.). Téglák vagy cserepek ezen cohors bélyegével mindazonáltal eddig még nem jutottak napfényre. Csak a mult év nyarán folytatott utolsó ásatás szolgáltatott e tekintetben meglehetősen gazdag anyagot. 25 kupáscserép volt e cohors bélyegével ellátva, a melyek közül 16 darabon COH · X · HE, 2 példányon COH · X · H, 1 cserepen OH · X · HE és 1 darabon C · X · H állott. 5 példánynak a bélyege többé-kevésbé meg van sértve, mint pl. COH · X · H, /OH · X · H, COH · X · |, |X · H és |H · X · |.

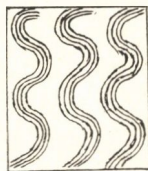
4. Nem kisebb azoknak a cserepeknek a száma, a melyek az *Exercitus Pannoniae inferioris* feliratot viselik. 4 fedél- és 13 kúposcserepen olvasható e bélyeg és pedig a következő változatokban :

EXERPANINF, EXERCSPANINF, EXERBVNIIF, EXERCPA|,
|XERPANINF, NOIIAQAEX|, EXERBVN|, EXER≡≡NI≡≡,
EXER≡≡Λ, EXER|, EXE|, |INF, <AIIF és /NINF.

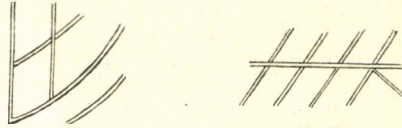
Eddig ilyenemű bélyegekkal ellátott tárgyak találtattak: *Battán* Fejérm. (Rómer-Desj. 261. és 431. sz. — Ephem. II. 767. — C. I. L. 3749 h és u. o. 10659 b); *Duna-Adonyban* Fejérm. (C. I. L. III. 10659 d); *Esztergomban* (Rómer-Desj. 431. sz. — C. I. L. III. 3749 k); *Kömlődön* Tolnam. (Rómer-Desj. 261. és 431. sz. — C. I. L. III. 3749 i és u. o. 10659 a. — Ephem. II. 767); *Mitroviczán* (Rómer-Desj. 431. sz. — C. I. L. III. 3749 h); *Ó-Budán* (Rómer-Desj. 261. és 431. sz. — Arch. Közl. VI. 99. l. — C. I. L. III. 3749 a—g. — Mitth. der k. k. Centralcomm. II. (1857) 165. és u. o. 286. l.); *Új-Bánovczen* (Arch. Ért. XII. 42. l. — C. I. L. III. 13393.).

5. Végül még egynehány töredéket kell szemügyre vennünk; három példányon COH≡≡, egy másikon pedig |OHQ állott. Mind a négy darab fedélcserepeknek a töredékei és valószínűleg a COH · VII · BR-re vonatkozik.

De nemcsak bélyeggel ellátott cserepek jutottak felszínre, hanem több, újjbenyomatokkal és bekarczolt diszítésekkel fedélcserepek és téglák is kerültek ki a több mint 1500 éves törmelékből. Egy 27 cm. hosszú, 27·5 cm. széles (tehát majdnem négyzetalakú) téglán, a melynek vastagsága 6 cm., az átlók irányában és pedig ezek egész hosszában ez az idom van bekarczolva: ✕. Egy 5 cm. vastag téglatöredéken a XII-es szám van bevésve és pedig a következőképen: ✕|||; az idom magassága 11 cm. Több téglán, a melyeknek hossza 40 cm., szélessége 28 cm., vastagsága 5 cm., a téglá egész hosszán át több, újjbenyomások által létesített párhuzamosan haladó hullámvonal vonul végig, a melyek a téglafelületeknek a következő diszítést kölcsönzik:

Egynehány darabon ezek a bekarczolt diszítések láthatók:

Voltak fedélcsererepek két koncentrikus félkörívvel és voltak olyanok, a melyeket hurok \propto diszített. Egynehány példányon a félkörív-alakú mélyedéseken kívül újjal bemélyített pontok is voltak, mások meg hullámalakú mélyedéseket és pontdiszítéseket mutattak. Egy darabon ez a pontdiszítés van:

Mindenesetre feltűnő, hogy az itt feltárt épületmaradványok törmelékében oly sok volt a katonai bélyegekkal ellátott cserép. E mellett különösen két cohors bélyeges cserépjei kerültek napfényre nagyobb számmal: a *cohors VII. Breucorum*-é és a *cohors* (\propto) *Hemesenorum*-é. Ha helyes az a feltevés, hogy katonai bélyegekkal ellátott téglák és cserepek létezéséből az épület katonai voltára lehet következtetni, akkor a Szávó György szántóföldjén feltárt falmaradványokban katonai épület maradványait kell látnunk, a mi annál nagyobb jelentőséggel bír a további ásatásokra nézve, minthogy nem messze a Szávó György szántójától a római castrum maradványaira fogunk akadhatni.

A mi a többi bélyegeket illeti, ezek részint terra sigillata edényeken, részint agyagmécseken fordulnak elő és így csoportosulnak:

a) Terra sigillata edényeken: 1. MATERNI Δ F azaz Maternian(us) f(ecit);¹ 2. PROVINCIALIS; 3. | STIO azaz: [OF CRE]STIO² vagyis [of(ficina) Cre]stio(nis).

b) Agyagmécseken: 1. CRESC azaz cresc(ens);³ 2. FAOR.⁴

II. A Fekete József szántóföldjén kiásott épület (I. 147. lapon) falmaradványainak a törmeléke alatt több agyagmécse és terra sigillata edénytöredék került napfényre a következő bélyegekkal:

a) Mécsekek: 1. SABINIA; 2. GENIALS; 3. FORTIS.

b) Terra sigillata edénytöredékek: 1. COCCIL · M (v. ö. C. I. L. III. 12014^{204a} és u. o. 14115²⁰); 2. | TOFECIT azaz [FRON]TOFECIT (v. ö. Römer-Desj. 497); 3. PATTERAOFFI azaz PATTERA OFFI(CINA) (v. ö. C. I. L. III. 6010¹⁹⁸ és u. o. 13552¹²).

III. A Rákó Antal szántóföldjén eszközölt ásatások a következő bélyegekkal ellátott fedélcserépeket juttattak felszínre:

a) A cserepek egyike a LEG II ADI azaz leg(io) II adi(utrix) bélyeget viselte.

b) Négy példányon Ap(pii) Jovini állott és pedig az egyiken APIOVINI, a többi hármon APIOVINI (v. ö. C. I. L. III. 10689 és u. o. 3775¹². — Römer-Desj. 290. — Arch. Közl. IV. 57. — Ephem. II. 786. sz.)

¹ V. ö. C. I. L. 6010¹³⁵, u. o. 12014^{56a}.

² V. ö. Déchelette: Les vases céramiques, p. 94.

³ V. ö. Arch. Közl. VIII. 158. — C. I. L. III. 6008¹⁵.

⁴ V. ö. Römer-Desj. 307. — Arch. Közl. III. 166. — C. I. L. III. 6008²⁰.

c) Egy fedélcserépen ez a bélyeg olvasható: APLVĀORI, a melylyel a következő bélyegek hasonlítandók össze: 1. *Bogdányból* APLVPPIANIORI (C. I. L. III. 10679^f; Arch. epig. Mitth. II. p. 74); 2. ugyanonnan APLVPPI PAVNIORD (C. I. L. 10679^e); 3. *Dunapenteléről* APLVOORD (C. I. L. III. 3765 és u. o. 10679^b; — Arch. Közl. VI. 170); 4. ugyanonnan APLVOORI (C. I. L. 10679^c; Ephem. II. 781^b); 5. *Imsósi lelet*: APLVPOORD (C. I. L. III. 10679^a; Ephem. II. 781^a).

IV. Kincses Ferencz szántóföldjén eszközölt ásátások alkalmával is bélyeggel ellátott cserepek kerültek felszínre.

a) Egy fedélcserépen ez volt olvasható: LEG II ADI, egy másikon LEG II AD.

b) Egy fedélcserép ezt a bélyeget viselte: ΑΒΙΡΔΑΘ. Ezzel összehasonlítandó bélyegek a következő lelhelyekről: 1. *Bán* (Rómer-Desj. 464^c; C. I. L. III. 3769^a); 2. *Baracs*, Fejérm. (Arch. Közl. IV. p. 57 és u. o. VI. 98. — C. I. L. III. 3751. 3770^b). 3. *Esztergom* (Rómer-Desj. 264., 265. és 464^c; C. I. L. III. 3772^{b, c}); 4. *Kömlőd* (Rómer-Desj. 265. sz. — C. I. L. 3770^a és u. o. 3771^b. — Akad. Ért. (1857) 227. l. — Acta mus. Hung. I. 276. — Arch. Közl. III. 52); 5. *Nyerges-Újfalu* (Rómer-Desj. 264. 265. sz. — C. I. L. III. 3772^d); 6. *Ó-Buda* (Arch. Közl. III. 165. — C. I. L. III. 3772^f); 7. *Ó-Szőny* (C. I. L. III. 10691); 8. *Pilismaróth*, Esztergomm. (Rómer-Desj. 464^d. — Arch. Közl. III. 166. — C. I. L. III. 3772^a. — Arch. Ért. XXVII. 54. l.); 9. *Sárisáp* (Rómer-Desj. 264. 265. — C. I. L. 3772^c).

c) Egy fedélcserépen ez állott: ΔΡΟΟΝΝΑΙΔΔ', egy másikon ez a telirat: APLA (v. ö. a fenti irodalommal). Mahler Ede.

A TIBOLD-DARÓCZI (BORSODM.) BÉRCZÚTI ŐSTELEP.

(Harmadik közlemény.)*

C) **Agyagtárgyak.** Hasonlóan gazdag és változatos a gyűjtemény e csoportja is; előbb a különféleket, aztán az edényeket sorolom föl.

Gúla és kúp, csak kicsiny és középnagyságú van. Összesen 41 különbözőnek darabjait szedtük össze s 14 többé-kevésbé ép köztük. A gúlak közt egy sugár, vékony alak van, minő Vattáról ismeretes, a többi rendes alak. A legkisebb 6, a legnagyobb 15 cm. m. volt. Kúpalakú csak 5 van s ezek kisebbek, lazább szerkezetűek, de egy szintén 15 cm. és tömör. Az átfúrás egynél középen, a többin a felső harmadon van. Díszítések közül kettőnek teteujjbenyomás, egyen vesszőbenyomás, egynek oldalán 5 cm. h., függőleges vályú, egynek oldalán egymás alatt két kis beszúrás, egyen pedig csőfúróval tett három próbafúrás látható. Az átfúrás vége némelyiken kerülékalakú, de nem fonal vájása miatt, hanem úgy fúrattak. Sajnos, e tárgyakat soha nem találtam

* Első közleményt lásd — 1., a második közleményt lásd — 1.